

Utbildningsutskottets betänkande

1976/77: 8

med anledning av propositionen 1975/76: 110 om radio och television i utbildningsväsendet jämte motioner

Propositionen

I den under föregående riksmöte avgivna propositionen 1975/76: 110 (utbildningsdepartementet) har föreslagits att riksdagen

1. godkänner de riktlinjer för framställning av ljudradio- och televisionsprogram, m. m. för utbildningsväsendet som angetts i propositionen,
2. bemyndigar regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen av utbildningsprogramorganet.

I propositionen lämnas på grundval av betänkande från utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU-kommittén) förslag om organisation, inriktning och lokalisering av den framtida produktionen av utbildningsprogram. För att tillgodose behoven av ljud- och bildprogram för olika delar av utbildningsväsendet föreslås att ett särskilt utbildningsprogramorgan bildas som bör ha till uppgift att framställa läromedel i form av ljud- och bildprogram för i första hand etersändning. Detta föreslås ske genom att — fr. o. m den 1 juli 1977 — den nuvarande TRU-kommitténs verksamhet läggs samman med Sveriges Radios utbildningsprogramverksamhet. Förslaget innebär bl. a. att Sveriges Radios verksamhet inom vuxenutbildningen, som nu finansieras med mottagaravgifter, överförs till det nya utbildningsprogramorganet.

Verksamheten föreslås bedrivas i form av en statlig stiftelse som är fristående i förhållande till myndigheter och Sveriges Radio.

Framställningen av ljud- och bildprogram bör i första hand inriktas mot sådana utbildningsvägar och grupper för vilka brist på läromedel råder. Förskolan och vuxenutbildningen bör därvid prioriteras.

Riksdagen föreslås fatta beslut om att det nya utbildningsprogramorganet skall ha egen sändningsrätt. Intill det beslut fattats med anledning av förslag från radioutredningen bör särskilda avtal om sändningsutrymme och andra samarbetsfrågor träffas mellan utbildningsprogramorganet och Sveriges Radio. Detta innebär att några ändringar i radiolagen, radioansvarighetslagen eller avtalet mellan staten och Sveriges Radio inte föreslås i propositionen.

Den föreslagna stiftelsens styrelse bör utses av regeringen som också fastställer stiftelsens stadgar.

I likhet med andra program som etersänds bör även stiftelsens utbildningsprogram kunna granskas av radionämnden. En särskild utredning kommer att tillkallas för att utreda frågor kring videogram m. m.

Det nya utbildningsprogramorganet föreslås bli lokaliserat till södra delen av Stockholmsområdet.

För planeringsuppgifter m. m. i samband med bildandet av stiftelsen och sammanläggningen av produktionsenheterna kommer en särskild organisationskommitté att tillkallas. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med anslagsframställning för stiftelsen för budgetåret 1977/78. Utbildningsprogramorganet bör kallas Sveriges Utbildningsradio.

På grundval av kommitténs betänkande om distansundervisning inom högskoleområdet föreslås att regionala och lokala organ inom högskolan får ansvaret för planering och genomförande av distansundervisning.

Motionerna

I detta betänkande behandlar utskottet

dels de under den allmänna motionstiden år 1976 väckta motionerna

1975/76: 883 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt gäller hemställan att riksdagen beslutar att en särskild organisation för högskoleutbildning via radio och TV — en motsvarighet till Open University — skall upprättas i Sverige (yrkandet 2),

1975/76: 1427 av herrar Johansson i Hållsta (c) och Jonnergård (c) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att regeringen efter skyndsam prövning förelägger riksdagen förslag om lokalisering av det planerade utbildningsprogramorganet (TRU och SR/UTB) till Norrtälje,

dels de med anledning av propositionen 1975/76: 110 väckta motionerna

1975/76: 2322 av herr Nygren m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om TRU-produktion för distansundervisning på högskolenivå, lokaliserad till Umeå,

1975/76: 2376 av herr Ångström m. fl. (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar att det i propositionen 1975/76: 110 föreslagna utbildningsprogramorganet skall förläggas till Umeå,

1975/76: 2381 av herr Ahlmark m. fl. (fp) vari hemställs att riksdagen

1. med avslag på propositionen 1975/76: 110 beslutar att ett särskilt organ för planering och förmedling av undervisningsprogram i radio och TV enligt de riktlinjer som angivits i motionen skall inrättas fr. o. m. den 1 juli 1978,

2. begär att en organisationskommitté tillkallas med uppgift att lägga fram förslag om organisation m. m. av detta organ,

3. uttalar att icke eterburna läromedel som används i samband med radio- och TV-undervisning skall granskas på samma sätt som andra läromedel,

1975/76: 2382 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen

1. beslutar avslå propositionen 1975/76: 110,

2. hos regeringen ger till känna vad i motionen anförts angående samordningen av beslutet om utbildningsradion med beslutet om den framtida rundradioverksamheten,

3. hos regeringen begär ytterligare överväganden beträffande förhållandet mellan utbildningsprogramorganet och Sveriges Radios verksamhet och organisation, etersändning resp. annan distribution, företags lokalisering, medverkan av fria producenter, förlagsverksamheten, företagsform samt programgranskning innan nytt förslag om utbildningsprogramorganet läggs fram för riksdagen,

1975/76: 2383 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att en del av utbildningsprogramverksamheten förläggas till Umeå,

1975/76: 2384 av herr Nilsson i Tvärålund (c) och fru Wiklund (c) vari hemställs att riksdagen

1. avslår propositionen 1975/76: 110,

2. — därest yrkandet under 1 ej bifalles — beslutar att 1/3 av verksamheten decentraliseras utanför storstadsområdena, varvid Umeå då bör komma i fråga som lokaliseringsort för norra Sverige,

1975/76: 2385 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen

1. avslår propositionen 1975/76: 110,

2. hos regeringen begär en ny utredning om den framtida utbildningsprogramverksamheten i enlighet med vad i motionen anförts,

3. begär att regeringen återkommer med proposition i ärendet i samband med att proposition på grundval av radioutredningens förslag läggs fram,

1975/76: 2386 av herr Åkerlind (m) vari hemställs att riksdagen vid behandlingen av regeringens proposition 1975/76: 110 beslutar att det föreslagna utbildningsprogramorganet förläggs till Norrtälje,

1976/77: 4 av herr Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen beslutar att utbildningsprogramorganet placeras inom Sveriges Radio AB och att den föreslagna stiftelsen således ej inrättas.

Utskottet

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU II) fick år 1971 i uppdrag att dels planera och leda verksamheten vid TRU:s produktionsenhet, dels lägga fram förslag om hur radio- och televisionsinslag m. m. skall utnyttjas inom olika utbildningssektorer och om hur en framtida mera definitiv organisation av utbildningsprogramproduktionen skall utformas. Uppdraget utvidgades år 1973. Då fick kommittén i uppdrag att också pröva frågan om den framtida lokaliseringen av de verksamheter som berörs av kommitténs organisationsförslag. Resultatet av kommitténs utredningsarbete i nu berörda delar har redovisats i betänkandet (SOU 1975: 28) Program för ljud och bild i utbildningen.

Kommittén har även haft i uppdrag att beakta frågan om ett svenskt utbildningssystem motsvarande det brittiska Open University-systemet. Denna fråga har redovisats i betänkandet (SOU 1975: 72) Distansundervisning.

Med dessa två betänkanden har kommittén avslutat sina utredningsarbeten men fortsätter nu i enlighet med sina direktiv verksamheten med produktion m. m.

Utbildningsprogram avsedda som läromedel inom förskolan, ungdomsskolan och högskolan samt vuxenutbildningen produceras för närvarande vid TRU:s produktionsenhet och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet (SR/UTB). Dessa programverksamheter finansieras över statsbudgeten med det undantaget att Sveriges Radios vuxenundervisning (SR/VUX, en sektion inom SR/UTB) helt finansieras med avgiftsmedel ur rundradiofonden.

På grundval av TRU-kommitténs förslag har den förutvarande regeringen i propositionen 1975/76: 110 om radio och television i utbildningsväsendet föreslagit att ett särskilt utbildningsprogramorgan skall bildas genom att Sveriges Radios utbildningsprogramverksamhet och TRU-kommitténs produktionsverksamhet förs samman. Det nya utbildningsprogramorganet skall enligt propositionens förslag vara en statlig stiftelse, fristående i förhållande till myndigheter och Sveriges Radio. Stiftelsens verksamhet föreslås bli anslagsfinansierad. Sammanförandet föreslås ske den 1 juli 1977.

Sammanförande av SR/UTB och TRU till ett nytt utbildningsprogramorgan

Utskottet tillstyrker att riksdagen bifaller förslaget i propositionen att TRU-kommitténs produktionsenhet och SR/UTB inklusive SR/VUX skall läggas samman till ett nytt utbildningsprogramorgan. Ställningstagandet innebär att yrkandena 1 i motionerna 1975/76: 2382, 1975/76: 2384 och 1975/76: 2385, vilka samtliga gäller förslag på propositionen,

samt yrkandet 1 i motionen 1975/76: 2381 i vad det gäller avslag på propositionen skall avslås av riksdagen. Detsamma gäller yrkandet 3 i motionen 1975/76: 2382 om ytterligare överväganden innan nytt förslag läggs fram för riksdagen, yrkandet 2 i motionen 1975/76: 2385 om en ny utredning, yrkandet 2 i motionen 1975/76: 2382 om samordning av beslutet om utbildningsradion och beslutet om den framtida rundradioverksamheten samt yrkandet 3 i motionen 1975/76: 2385 om att regeringen skall återkomma med proposition i ärendet i samband med att proposition läggs fram på grundval av radioutredningens förslag.

Det nya utbildningsprogramorganet skall enligt utskottets mening ha till uppgift att självt producera ljud- och bildprogram för i första hand etersändning. Utskottet tillstyrker alltså propositionens förslag i detta avseende och avstyrker yrkandet 1 i motionen 1975/76: 2381 i vad det gäller inrättande av ett särskilt planerings- och förmedlingsorgan utan egna produktionsresurser för vare sig undervisningsprogram i radio och television eller andra läromedel. Riksdagen föreslås även avslå yrkandet 2 i motionen 1975/76: 2381 om tillkallande av en organisationskommitté med uppgift att lägga fram förslag om nämnda planerings- och förmedlingsorgan.

I de nämnda motionerna har framförts en rad olika motiv för motionärernas ställningstaganden. Ett stort antal av dessa motiv har tillsammans med vad som anförts i propositionen legat till grund för utskottets i det följande framförda förslag.

Utbildningsprogramorganets ställning, finansiering och företagsform

TRU-kommittén har redovisat fyra möjliga lösningar i vad gäller utbildningsprogramorganets ställning: 1) en enhet inom Sveriges Radio, 2) dotterbolag till Sveriges Radio, 3) en del i Liberkoncernen eller 4) fristående enhet inom utbildningsdepartementets ansvarsområde. Kommittén har stannat för det sista alternativet, vilket biträds i propositionen.

I fråga om den föreslagna fristående statliga enhetens verksamhetsform har kommittén diskuterat tre alternativ: 1) myndighet, 2) aktiebolag eller 3) stiftelse. Kommittén förordar stiftelseformen. Detta förslag biträds i propositionen. Stiftelseformen ses emellertid inte som en slutlig lösning. Föredraganden påpekar i propositionen att det finns möjlighet till omprövning redan när ställning skall tas till radioutredningens kommande förslag om verksamhetsform för Sveriges Radio.

Det av TRU-kommittén diskuterade alternativet att inordna utbildningsprogramorganet i Sveriges Radio biträds i motionen 1976/77: 4. Motionärerna godtar propositionens förslag i övrigt. De avvisar således propositionens förslag endast i vad avser att utbildningsprogramorganet skall vara en fristående statlig enhet i stiftelseform.

Utskottet vill först erinra om att riksdagen år 1975 fattade beslut

om införande av lokalradio (prop. 1975: 13, KrU 1975: 6, rskr 1975: 82). Lokalradion fick formen av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB. Vid valet av företagsform ansågs det väsentligt att tillgodose lokalradions krav på integritet och självständighet mot myndigheter och intressegrupper. Vidare togs hänsyn bl. a. till att dotterbolagsformen skulle underlätta ett gemensamt resursutnyttjande så att dubbelinvesteringar samt administrativa och tekniska dubbleringar kunde undvikas.

Ett annat skäl till att välja dotterbolagsformen för lokalradion var att denna lösning ansågs relativt neutral till de alternativa organisationsförslag som kan bli resultatet av 1974 års radioutredning. I propositionen om lokalradion uttalades att "Dotterbolaget kan senare uppgå i Sveriges Radio om så anses lämpligt. Det kan också sedan uppbyggnadstiden är över ombildas till ett helt fristående företag eller bestå som dotterbolag till Sveriges Radio".

Utskottet anser att de skäl som motiverade riksdagen att låta lokalradions verksamhet drivas i form av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB med samma styrka kan föras fram när det gäller det nu aktuella utbildningsprogramorganet. Genom att låta utbildningsprogramorganet bli ett dotterbolag till Sveriges Radio AB kan det bl. a. tillförsäkras det integritetsskydd som lagar och avtal ger Sveriges Radio AB samtidigt som aktiebolagsformen ger möjlighet till insyn i företagens ekonomi enligt aktiebolagslagens regler. Utskottet förslår att riksdagen med avslag på propositionen och motionen 1976/77: 4 beslutar att utbildningsprogramorganets verksamhet skall drivas i form av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB.

Utskottets ställningstagande till frågan om utbildningsprogramorganets verksamhetsform bör ses som en interimistisk lösning i avvaktan på ett samlat ställningstagande till hur etermedieverksamheten skall organiseras.

Sveriges Radio AB bör äga samtliga aktier i det nya bolaget.

Det av utskottet föreslagna nya rundradioföretaget, i form av dotterbolag till Sveriges Radio AB, skall ha till uppgift att producera utbildningsprogram för i första hand etersändning. Medel för bolagets verksamhet skall anvisas över statsbudgeten.

Ett särskilt avtal bör slutas mellan staten och Sveriges Radio AB om det nya dotterbolaget på motsvarande sätt som avtal sluits om lokalradion. Av avtalet bör bl. a. framgå att dotterbolaget skall avge egen anslagsframställning till regeringen och självständigt besluta om budgetramar för sin verksamhet och därmed sammanhängande frågor. I övrigt bör avtalet i tillämpliga delar nära kunna anknyta till motsvarande avtal mellan staten och Sveriges Radio AB angående Sveriges Lokalradio AB. Vissa undantag föranleds dock av att det nya bolaget har en i förhållande till moderbolaget självständigare ställning i ekonomiskt hänseende än vad lokalradiobolaget har. De närmare föreskrif-

terna om tillämpningen av bestämmelserna i avtalet mellan staten och Sveriges Radio AB bör uttryckas i ett samarbetsavtal mellan bolagen. I detta avtal bör bl. a. preciseras de uppgifter som företagsledningen för Sveriges Radio AB skall fullgöra i sin egenskap av koncernledning och som i sin tur blir beroende av moderbolagets befogenheter i förhållande till dotterbolaget. I samarbetsavtalet bör även tas upp föreskrifter om reglering av personalfrågor. I vissa frågor bör avtal slutas mellan Sveriges Lokalradio AB och det nya dotterbolaget för utbildningsprogramverksamhet.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utbildningsprogramorganets lokalisering

I propositionen förordas att utbildningsprogramorganet förläggs till Stockholmsområdet. En förläggning till ort utanför Stockholmsområdet skulle enligt propositionen kräva en i det närmaste fullständig egen utrustning hos utbildningsprogramorganet, då Sveriges Radios resurser inte skulle kunna utnyttjas, samt en total nybyggnad. Tillgången på skådespelare, musiker, artister och specialister av skilda slag skulle bli mer begränsad. Därtill kommer att den nuvarande svaga utvecklingen i Stockholmsområdet enligt fördragandens mening inte bör försvagas ytterligare genom utflyttning av annan central statlig verksamhet än sådan beträffande vilken redan fattats beslut om utflyttning. Starka regionalpolitiska skäl talar enligt propositionen för att utbildningsprogramorganet förläggs till kommun inom den södra delen av Stockholmsområdet. Regeringen föreslås få bemyndigande att besluta om den närmare lokaliseringen.

Lokaliseringsfrågan har föranlett motionsyrkanden. Umeå och Norrtälje föreslås som förläggningsort för hela eller delar av utbildningsprogramverksamheten. I en motion föreslås att viss del av verksamheten skall decentraliseras och förläggas utanför storstadsområdena.

Utskottet anser övervägande skäl tala för att det av utskottet föreslagna dotterbolaget till Sveriges Radio AB lokaliseras till Stockholmsområdet. Ett sådant beslut tillgodoser det övervägande antalet remissorgan eftersom de beträffande lokaliseringen uttalat sig för en förläggning till Stockholmsområdet.

I propositionen anförs att en betydande del av tillkommande resurser för utbildningsprogramproduktion bör användas för verksamhet med regional förankring. Utskottet vill därtill erinra om att en viss del av SR/UTB:s produktion redan sedan många år sker regionalt samt att TRU försöksvis bedrivit en regional informations- och kontaktverksamhet och även producerat program regionalt. Det finns enligt utskottets mening starka skäl för att bygga ut denna verksamhet. Den regionala verksamheten bör i framtiden ha minst samma andel av den totala

verksamheten som den regionala produktionen nu har när det gäller skolradion. Det bör ankomma på det nya dotterbolagets styrelse att bedöma hur resurserna lämpligast skall utnyttjas så att detta mål kan uppnås.

Den organisationskommitté, som utskottet kommer att förordas, bör ta upp frågor om riktlinjer och praktiska arrangemang för att inleda en successiv utbyggnad av en regional verksamhet.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1975/76: 2322, 1975/76: 2376, 1975/76: 2383 och 1975/76: 2384 yrkandet 2 bemyndigar regeringen att efter hörande av Sveriges Radio och TRU-kommittén samt med beaktande av berörd personals intressen besluta om den närmare lokaliseringen inom Stockholmsområdet av det nya dotterbolaget till Sveriges Radio AB. Utskottet är inte berett föreslå att riksdagen uttalar sig för eller mot lokaliseringen till någon särskild kommun eller ort inom Stockholmsområdet, men förutsätter att regeringen beslutar om en lokalisering utanför kärnområdet. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1975/76: 1427 och 1975/76: 2386 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført i lokaliseringsfrågan.

Genomförandet

I propositionen föreslås att det nya utbildningsprogramorganet skall inrättas den 1 juli 1977. Därvid har förutsatts att riksdagen skulle fatta beslut med anledning av propositionen under våren 1976.

Med hänsyn till uppskovet med behandlingen av propositionen måste tidpunkten för genomförandet flyttas fram. Utskottet föreslår att riksdagen förordar att SR/UTB och TRU:s produktionsenhet den 1 januari 1978 förs samman i det av utskottet föreslagna nya dotterbolaget till Sveriges Radio AB.

En organisationskommitté bör tillsättas omedelbart efter riksdagens beslut för att skyndsamt förbereda sammanförandet och bolagsbildningen. I förberedelsearbetet bör delta representanter för TRU, representanter för Sveriges Radio AB och dess utbildningsprogramenhet samt företrädare för berörd personal vid TRU:s produktionsenhet och SR/UTB. Vad utskottet anført om tidpunkten för sammanförandet och om en organisationskommitté bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utbildningsprogramorganets uppgifter och verksamhetens inriktning

I propositionen föreslås att utbildningsprogramorganet skall göra program för förskolan, ungdomsskolan och högskolan samt vuxenutbildningen. Med program avses här såväl etersända som icke-etersända ljud- och bildprogram inkluderande eventuellt förekommande tryckt material. I samband med frågan om programproduktion för högskolan be-

handlar propositionen även riktlinjer för distansundervisning. Till utbildningsprogramorganets uppgifter skall vidare höra att i samråd med utbildningsmyndigheterna följa utvecklingen inom medicområdet i den utsträckning som erfordras för produktionen. Utbildningsprogramorganet skall ha möjligheter att utföra beställningsprojekt, dvs. projekt där beställaren står för hela kostnaden, samt medverka i samprojekt, dvs. projekt där utbildningsprogramorganet delar kostnaderna med en eller flera samarbetsparter. Utbildningsprogramorganet skall därutöver ha möjlighet att sälja teknik. Slutligen skall utbildningsprogramorganet ha vissa förlagsuppgifter.

Utskottet tar i det följande till närmare behandling upp några av dessa frågor om utbildningsprogramorganets uppgifter och verksamhetens inriktning.

I propositionen om utbildningsradion erinras om att riksdagen år 1975 vid behandlingen av frågan om reformering av högskoleutbildningen godtog att *distansundervisning* inte skall ses som ett alternativ till utbildning i reguljära former vid permanenta enheter utan som ett viktigt och delvis nödvändigt komplement till sådan utbildning (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179). Distansundervisning kan enligt den nu aktuella propositionen främst utnyttjas för enstaka kurser. Därav följer att regionstyrelserna får ansvaret för planeringen av distansundervisningens omfattning och för samverkan mellan regionerna. Det bör enligt propositionen ankomma på universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att i samverkan med regionstyrelserna, utbildningsprogramorganet, Liber Grafiska AB och Brevskolan finna lämpliga former för samarbete mellan samtliga eller några av dessa parter. Samverkan med studieförbund och folkhögskolor anses naturlig.

Frågan om distansundervisningen har tagits upp i motionen 1975/76: 883 (yrkandet 2). Motionärerna menar att en särskild organisation för högskoleutbildning via radio och television motsvarande det brittiska Open University-systemet bör byggas upp i Sverige.

Utskottet anser att den brittiska modellen för distansundervisning svårligen kan införas i Sverige. Högskoleväsendets och vuxenutbildningens tradition och uppbyggnad i Sverige är alltför olik de brittiska förhållandena, vartill kommer att studerandecunderlaget måste bedömas vara helt otillräckligt. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår yrkandet 2 i motionen 1975/76: 883.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner propositionens förslag till riktlinjer för distansundervisning vid högskolan i Sverige.

Enligt propositionen bör bild- och ljudmaterial ofta kompletteras med tryckt material. Det anses därför värdefullt att utbildningsprogramorganet får *förlagsresurser*. Utbildningsprogramorganet bör enligt propositionen inte producera andra trycksaker än sådana som har samband med produktion av ljud- och bildprogram. Utöver trycksaksproduktion

i egen regi bör utbildningsprogramorganet producera trycksaker genom samverkan med andra förlag. För att motverka att likartat material produceras vid utbildningsprogramorganet och annat förlag bör informativa kontakter med andra förlag förekomma regelmässigt.

Utskottet anser att utbildningsprogramorganet inte bör producera annat tryckt material än sådant som har *direkt* samband med programmen. Tryckt läromedelsmaterial som inte utgör ett komplement till bild- eller ljudprogram skall alltså inte få produceras. Utskottet vill understryka att utbildningsprogramorganets samverkan med andra förlag inte får ske ensidigt så att ett visst förlag eller en viss grupp av förlag gynnas speciellt. Utskottet tillstyrker med dessa preciseringar propositionens förslag om utbildningsprogramorganets förlagsverksamhet.

I propositionen föreslås att utbildningsprogramorganet även skall få möjlighet att utföra s. k. *samprojekt*, dvs. samfinansieringsprojekt. En förutsättning härför skall vara att produktionen ansluter till målet för utbildningsprogramorganets verksamhet. Produktionen bör syfta till att programmen etersänds men även andra distributionsformer anses kunna godtas. I samprojekt skall utbildningsprogramorganet och en eller flera samarbetsparter dela på kostnaderna.

Utskottet anser att riksdagen inte bör bifalla propositionens förslag om samprojekt. Utbildningsbolagets produktion för etersändning skall — med vissa undantag, till vilka utskottet återkommer — alltid i sin helhet vara anslagsfinansierad. Inom givna anslagsramar och i enlighet med fastställda riktlinjer för bolagets verksamhet m. m. har bolaget att göra prioriteringar mellan olika slags produktion och att göra avvägningar mellan skilda behov av program så att det enligt bolagets bedömning blir ett allsidigt och väl sammansatt utbud. Den balans i utbudet som bolaget eftersträvat och bedömt vara den riktiga skulle kunna rubbas om utomstående finansörer fick komma in och bidra till kostnaderna för program inom något eller några områden. En sådan inverkan på utbudets sammansättning finner utskottet oförenlig med utbildningsprogrambolagets integritet och självständighet. Utskottets ställningstagande att samprojekt inte bör förekomma gäller inte samverkan i form av samprojekt med andra radioföretag inom och utom landct. Det utesluter inte heller projekt där, utan att samfinansiering förekommer, utbildningsprogrambolaget samverkar med en eller flera samarbetsparter t. ex. studieförbund och myndigheter. Det bör slås fast att utbildningsprogrambolaget härvid ytterst skall ha ansvaret för utformningen.

Förslaget att utbildningsprogramorganet skall kunna utföra *beställningsprojekt* innebär att program skall kunna beställas hos utbildningsprogramorganet. Som exempel på sådana beställare nämns i propositionen högskolan, studieförbund, folkrörelser och myndigheter samt stiftelsen Riksutställningar. Beställningsprojekt omfattar program som inte i första hand är avsedda att etersändas. Enligt propositionen bör

emellertid utbildningsprogramorganet kunna förvärva sådant program för etersändning om programorganet bedömer att det uppfyller kraven för etersändning. I beställningsprojektets natur ligger dock att det alltid är beställaren som beslutar om projektets innehåll och utformning.

Utskottet anser att det av utskottet föreslagna utbildningsprogrambolaget bör få göra beställningsprojekt för i första hand högskoleområdet enligt de riktlinjer som anges i propositionen. I övrigt bör beställningsuppdrag bara få förekomma i begränsad omfattning och då endast när beställaren är studieförbund eller myndighet — eller i undantagsfall annan statlig institution — och då möjlighet inte föreligger att på acceptabla villkor utnyttja befintliga läromedelsförlag, produktionsbolag m. m. för ändamålet. Med utgångspunkt i dessa riktlinjer ankommer det på bolagets styrelse att avgöra om det inom givna resurser finns utrymme för beställningsprojekt och om bolaget skall åta sig sådana.

Enligt utskottets mening bör utbildningsprogrambolaget — som föreslås i propositionen — vara oförhindrat att sälja *tekniska tjänster* och därvid tillämpa samma regler och praxis som Sveriges Radio AB. En sådan försäljning leder till ett bättre utnyttjande av de totalt tillgängliga resurserna. Den ger också bättre förutsättningar för fristående producenters verksamhet på ljud- och bildprogramområdet och bidrar på så sätt till att upprätthålla en önskvärd mångfald. Genom sådan försäljning skapas också bättre möjligheter för folkrörelser, studieförbund m. fl. att tillgodose sina produktionsbehov i vad gäller audiovisuella läromedel. Utbildningsprogrambolaget bör enligt utskottets mening självt disponera inkomsterna från försäljningen av tekniska tjänster.

Vad utskottet här anfört om samfinansieringsprojekt, beställningsprojekt och försäljning av tekniska tjänster bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utbildningsprogramorganets styrelse m. m.

Styrelsen för det av utskottet föreslagna nya dotterbolaget till Sveriges Radio AB bör förutom två arbetstagarledamöter enligt lagen (SFS 1976: 351) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar bestå av sju ledamöter. Regeringen bör utse ordföranden och ytterligare fyra ledamöter. De två återstående ledamöterna bör väljas av bolagsstämman. Styrelseledamöter som utses av regeringen och bolagsstämman bör väljas på grundval av personliga kvalifikationer och inte som representanter för viss myndighet eller organisation. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om utbildningsprogrambolagets styrelse.

TRU-kommittén har föreslagit att en *rådgivande kommitté* skall inrättas för var och en av de fyra utbildningssektorerna förskolan, ungdomsskolan, högskolan och vuxenutbildningen. TRU-kommitténs för-

slag innebär att dessa rådgivande kommittéer skall få ungefär den ställning och de uppgifter som nu existerande expertkommittéer har. I propositionen föreslås att de rådgivande kommittéerna skall ges en starkare ställning när det gäller medverkan i planerings- och budgetprocesser.

Utskottet delar uppfattningen att rådgivande kommittéer bör inrättas för de fyra utbildningssektorerna. I syfte att slå vakt om utbildningsprogramorganets integritet föreslår utskottet att kommittéerna får de rådgivande uppgifter som TRU-kommittén har föreslagit. Kommittéerna bör bestå av representanter för myndigheter och organisationer på utbildningsområdet. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

Ett samarbete i rådgivande kommittéer är nödvändigt bl. a. för att den hittillsvarande samplaneringen med studieförbunden skall kunna fortsätta i syfte att göra arbete i studiecirkelform till ett vanligt komplement till utbildningsprogram.

Utbildningsprogramorganets resurser m. m.

Utgångspunkten för beräkningen av resurser för det nya programorganet bör enligt propositionen vara verksamhetens omfattning inom TRU och SR/UTB inklusive SR/VUX budgetåret 1976/77.

Vad gäller utbildningsprogramorganets behov av teknisk utrustning föreslås att detta tillgodoses dels genom att det nya organet övertar TRU:s utrustning och genom avtal med Sveriges Radio AB träffar överenskommelse om samutnyttjande av dess utrustning, dels genom viss utrustningskomplettering.

För att garantera anställningstrygghet för personalen vid TRU och SR/UTB inklusive SR/VUX föreslås att alla som är anställda vid TRU och SR/UTB vid tidpunkten för beslutet om sammanförandet skall erbjudas anställning inom det nya programorganet.

Utskottet föreslår att riksdagen godtar vad som i propositionen förordats i fråga om resurser m. m. för utbildningsprogramorganet.

Distribution av utbildningsprogram

I propositionen framförs uppfattningen att det under lång tid framöver kommer att vara nödvändigt med eterdistribution av utbildningsprogram för alla berörda utbildningssektorer även om möjligheterna att distribuera och använda program i form av t. ex. kassetter ökar. Inom förskolan och grundskolans lågstadium är t. ex. direktmottagning av etersända program i dag dominerande. Eterdistribution föreslås komma till användning för såväl direktmottagning som bandning. Det normala bör enligt propositionen vara att ljud- och bildprogram etersänds även om direktmottagning inte är aktuell. Producenten av programmen bör också tillhandahålla tidigare etersända program i bandad form.

Enligt propositionen skall strävan vara att finna de för användarna lämpligaste distributionsformerna och distributionsvägarna. Handlingsutrymmet begränsas dock genom förslaget om att program för annan distribution än eterdistribution skall få ta i anspråk högst fyra procent av utbildningsprogramorganets samlade resurser.

Det av utskottet föreslagna dotterbolaget till Sveriges Radio AB skall i princip endast ha till uppgift att producera utbildningsprogram för etersändning. Produktionen av icke-etersända program bör därför enligt utskottets mening vara starkt begränsad. Det bör, som anges i propositionen, finnas en övre gräns för hur stor del av produktionsresurserna som får tas i anspråk för produktion av program avsedda för annan distribution än etersändning. Den i propositionen föreslagna gränsen bör därvid vara en riktpunkt.

Sändningsrätt och sändningsutrymme för utbildningsprogramorganet

I propositionen föreslås att utbildningsprogramorganet skall få egen sändningsrätt. Intill dess beslut har fattats med anledning av förslag i sändningsrättsfrågan från radioutredningen bör enligt propositionen frågorna om sändning regleras genom särskilt avtal mellan Sveriges Radio AB och utbildningsprogramorganet. På liknande sätt föreslås att avtal skall slutas när det gäller lokala radiosändningar.

Sveriges Radio AB och Sveriges Lokalradio AB skall även i fortsättningen ha rätt att producera och sända program av utbildningskaraktär.

Frågan om utbildningsprogramorganets framtida sändningsutrymme bör enligt propositionen behandlas när radioutredningens förslag föreligger. I avvaktan på detta bör utbildningsprogramorganet och Sveriges Radio AB samt i förekommande fall Sveriges Lokalradio AB lösa aktuella fördelningsfrågor genom förhandlingar.

Utskottet anser att riksdagen bör fatta beslut av innebörd att utbildningsprogramorganet får ensamrätt att sända anslagsfinansierade utbildningsprogram. I avvaktan på att beslut fattats på grundval av radioutredningens kommande förslag bör frågan om sändning av anslagsfinansierade utbildningsprogram — på sätt som föreslagits i propositionen — regleras genom avtal. Utskottet anser vidare att frågor om fördelning mellan Sveriges Radio AB, Sveriges Lokalradio AB och det nya utbildningsbolaget av tillgängligt sändningsutrymme tills vidare bör kunna lösas genom förhandlingar mellan de olika bolagen.

Granskning av utbildningsprogram

Utskottet vill först erinra om att myndighet eller annat allmänt organ enligt radiolagens 8 § inte i förväg får granska eller föreskriva förhandsgranskning av radioprogram. Inte heller är det möjligt att förbjuda en planerad radiosändning eller trådsändning på grund av dess innehåll. Radiolagens bestämmelser gäller givetvis även utbildningsprogram.

I propositionen återges TRU-kommitténs uppfattning att alla utbildningsprogram som etersänts bör kunna granskas av radionämnden. När särskilda skäl föreligger skall radionämnden även få ta del av och vid sin granskning enligt radiolagens 7 § beakta sådant material som inte ingår i etersändningen men som tillhör utbildningsprogrammet.

Utskottet tillstyrker att radionämnden liksom hittills skall granska utbildningsprogram enligt samma regler som gäller övriga rundradio-program och att icke-etersänt material som ingår i utbildningsprogram dessutom får beaktas vid granskningen av program som har etersänts i rundradiosändning om särskilda skäl föreligger.

Enligt propositionen skall utbildningsprogramorganet självt avgöra vad som skall granskas av läromedelsnämnden och när detta skall ske.

Om en läromedelsproducent önskar få ett läromedel registrerat som centralt sådant i samhällsorienterande ämne skall skolöverstyrelsens läromedelsnämnd granska att läromedlet uppfyller kraven på objektivitet och att innehållet inte strider mot mål och riktlinjer i läroplanerna. Nämnden kan även granska centrala läromedel i andra ämnen. Dessa regler gäller naturligtvis även för de av Sveriges Radio producerade icke-eterburna läromedlen. Sådana icke-eterburna läromedel kan vara tryckta läromedel, audivisueella läromedel eller en kombination därav. De audivisueella läromedlen eller läromedelskomponenterna kan innehålla tidigare etersända program eller program som skall etersändas senare.

Propositionens förslag synes innebära att om utbildningsprogramorganet önskar registrera ett helt eller delvis audivisueellt läromedel såsom centralt sådant i samhällsorienterande ämne, och därmed måste låta läromedelsnämnden granska det, skall programorganet självt få avgöra om granskningen skall ske före eller efter etersändningen. En sådan frivillig förhandsgranskning av innehållet i programmet strider enligt utskottets uppfattning inte mot radiolagens förbud mot förhandsgranskning av radioprogram. Resultatet av läromedelsnämndens granskning blir avgörande endast för bedömningen av frågan om läromedlet kan bli registrerat som centralt läromedel i samhällsorienterande ämne eller inte. Det har sålunda inte någon betydelse för etersändningen.

Med dessa förtydliganden har utskottet funnit sig kunna tillstyrka att riksdagen bifaller propositionen i vad den avser granskning av utbildningsprogram. Ställningstagandet innebär att yrkandet 3 i motionen 1975/76: 2381 kan avslås av riksdagen.

Övrigt

Utskottet föreslår att riksdagen i övrigt godkänner i propositionen 1975/76: 110 föreslagna riktlinjer för framställning av ljudradio- och televisionsprogram m. m. för utbildningsväsendet.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande sammanförande av TRU-kommitténs produktionsenhet och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet inklusive SR/VUX till ett nytt utbildningsprogramorgan bifaller propositionen 1975/76: 110 samt avslår motionerna 1975/76: 2381 yrkandet 1, 1975/76: 2382 yrkandet 1, 1975/76: 2384 yrkandet 1 och 1975/76: 2385 yrkandet 1,
2. att riksdagen beträffande ny utredning m. m. avslår motionerna 1975/76: 2382 yrkandet 3 och 1975/76: 2385 yrkandet 2,
3. att riksdagen beträffande samordning av beslutet om utbildningsprogramorganet med beslut grundade på radioutredningens kommande förslag avslår motionerna 1975/76: 2382 yrkandet 2 och 1975/76: 2385 yrkandet 3,
4. att riksdagen beträffande utbildningsprogramorganets uppgift att självt producera ljud- och bildprogram bifaller propositionen 1975/76: 110 och avslår motionen 1975/76: 2381 yrkandet 1,
5. att riksdagen beträffande inrättande av en organisationskommitté för ett förmedlings- och planeringsorgan avslår motionen 1975/76: 2381 yrkandet 2,
6. att riksdagen med avslag på propositionen 1975/76: 110 och motionen 1976/77: 4 beslutar att utbildningsprogramorganets verksamhet skall drivas i form av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB,
7. att riksdagen beslutar att medel för utbildningsprogramorganets verksamhet skall anvisas över statsbudgeten,
8. att riksdagen beträffande förhållandet mellan Sveriges Radio AB och dess dotterbolag för utbildningsprogramverksamhet m. m. ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
9. att riksdagen beträffande lokalisering av utbildningsprogramorganet till Umeå avslår motionen 1975/76: 2376,
10. att riksdagen beträffande lokalisering av en del av utbildningsprogramverksamheten till Umeå avslår motionerna 1975/76: 2383 och 1975/76: 2384 yrkandet 2,
11. att riksdagen beträffande lokalisering till Umeå av utbildningsprogramproduktion för distansundervisning avslår motionen 1975/76: 2322,
12. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76: 110 samt motionerna 1975/76: 1427 och 1975/76: 2386 dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande utbildningsprogrambolagets lokalisering inom Stock-

- holmsområdet, dels bemyndigar regeringen att besluta om den närmare lokaliseringen av utbildningsprogrambolaget,
13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det nya utbildningsprogrambolaget bör starta sin verksamhet den 1 januari 1978,
 14. att riksdagen beträffande en organisationskommitté som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 15. att riksdagen beträffande riktlinjer för distansundervisning bifaller propositionen 1975/76: 110 och avslår motionen 1975/76: 883 yrkandet 2,
 16. att riksdagen beträffande förlagsverksamhet bifaller propositionen 1975/76: 110,
 17. att riksdagen beträffande samfinansieringsprojekt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 18. att riksdagen beträffande beställningsprojekt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 19. att riksdagen beträffande försäljning av tekniska tjänster som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 20. att riksdagen beträffande styrelsen för det nya dotterbolaget till Sveriges Radio AB som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 21. att riksdagen beträffande rådgivande kommittéer som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 22. att riksdagen beträffande resurser m. m. för utbildningsprogramorganet bifaller propositionen 1975/76: 110,
 23. att riksdagen beträffande distribution av utbildningsprogram bifaller propositionen 1975/76: 110,
 24. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76: 110 som sin mening ger regeringen till känna att utbildningsprogramorganet skall ha ensamrätt att sända anslagsfinansierade utbildningsprogram i enlighet med vad utskottet förordat från tidpunkt som senare bestäms,
 25. att riksdagen beträffande på visst sätt tidsbegränsat avtal om sändning av utbildningsprogram m. m. bifaller propositionen 1975/76: 110,
 26. att riksdagen beträffande granskning av utbildningsprogram bifaller propositionen 1975/76: 110 och avslår motionen 1975/76: 2381 yrkandet 3,
 27. att riksdagen i övrigt godkänner i propositionen 1975/76: 110 föreslagna riktlinjer för framställning av ljudradio- och televisionsprogram m. m. för utbildningsväsendet.

Stockholm den 25 november 1976

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Jönsson i Arlöv (s), Johansson i Skärstad (c), fröken Hörlén (fp), herrar Gustafsson i Barkarby (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Hjelm-Wallén (s), herrar Strindberg (m), Sundgren (s), fröken Rogestam (c), herrar Hagberg i Örebro (s), Ullenhag (fp) och fru Sandéhn (s).

Reservation

beträffande *utbildningsprogramorganets lokalisering* av herrar Alemyr, Jönsson i Arlöv, Gustafsson i Barkarby, fru Hjelm-Wallén, herrar Sundgren, Hagberg i Örebro och fru Sandéhn (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar ”Med hänvisning” och slutar ”i lokaliseringsfrågan” bort ha följande lydelse:

Utskottet har alltså anslutit sig till propositionens uttalande att utbildningsprogramorganet skall förläggas till Stockholmsområdet. Riksdagen bör därför avslå motionerna 1975/76: 2322, 1975/76: 2376, 1975/76: 2383 och 1975/76: 2384 yrkandet 2. Utskottet delar föredragandens uppfattning att utbildningsprogramorganet skall förläggas till kommun inom södra delen av Stockholmsområdet. För att tillgodose kravet på ett snabbt beslut i lokaliseringsfrågan bör riksdagen nu fatta beslut om förläggningsort. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1975/76: 1427 och 1975/76: 2386 beslutar att utbildningsprogrambolaget förläggs till Haninge kommun. Denna kommun är en av de kommuner i de södra delarna av Stockholmsområdet som är mest underförsörjda med arbetstillfällen. Kommunen är alltså i stort behov av nya arbetstillfällen, och en lokalisering av utbildningsprogrambolaget till Haninge kommun skulle dels ge ca 350 nya arbetstillfällen, dels innebära ett angeläget komplement till industrisektorn inom kommunen. Utskottet har erfarit att lämplig och välbelägen tomtmark finns tillgänglig och att kommunikationsmöjligheterna numera är goda.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76: 110 samt med avslag på motionerna 1975/76: 1427 och 1975/76: 2386 uttalar att utbildningsprogrambolaget skall förläggas till Haninge kommun,

